

Combe-d'Arc- vagy - újabb nevén - Chauvet-barlang lényeges láncszem a barlangfestészet kutatásában?

– Magam sem láthattam még a barlangot, mert mindenki elől lezárták. Abból, amit most tudni lehet róla, mindenben megfelel egy őskori barlangnak: vésetek, állatrajzok és tenyérnyomatok vannak benne. Nyilván ki fogja egészíteni eddigi ismereteinket. Ami viszont eredetinek tűnik ebben a barlangban, az az ábrázolt állatok nagy száma – eddig mintegy háromszáz festményt láttak. Tüzetesen még senki sem vizsgálta őket, de közöttük mintegy harminc gyapjas orrszarvú, számos medve, mamut, macskaféle és szarvasféle van. És a képi világ gondosan szerkesztett egésznek látszik. Két orrszarvú egymással szemközt áll – talán megütköznek egymással? Több lófej egymás mögött, „fölkött”... Vagyis a Chauvet-barlang az összetett szerepű barlangok csoportjába tartozik. Lényeges ábrázolási elem a csoport, a kapcsolat. De szeretném hangsúlyozni: ha beigazolódnak az előzetes feltevések, és a barlang valóban a *solutréen műveltséghez* (Kr. e. 18 000 és 15 000 között) tartozik, fontos láncszemre bukkantak, mert ez a kultúra manapság még alig ismert.

– **Nem furcsállja, hogy itt megjelennek olyan állatok – párdúc, bagoly, hiéna –, amelyeket sehol másutt nem ábrázoltak?**

– Ismét csak azt mondhatom, hogy ami szerintem eredeti a Chauvet-barlangban, az nem az állatok típusa, hanem a nagy számuk – a *solutréen* barlangokban sokkalta kevesebb van ennél. Ami az állatok

sokféleségét illeti, nos, amikor 1956-ban felfedezték a Rouffignac-barlangot Dordogne-ban, a régészek nem akartak hinni a szemüknek a sok mamutfigura láttán és azt gondolták, valami kivételes helyre bukkantak. Az újabb felfedezések aztán megmutatták, hogy a mamutábrázolások egyáltalán nem ritkaságok...

(L'Histoire nyomán)

MŰVÉSZETRE ITT NEM FUTOTTA!

Újabb, gyönyörű sziklarajzokra akadnak Franciaországban. Mint ha Picasso vagy Marc festette volna őket. A magyar szakemberek már csak irigyen logyintenek: arrafelé ötvenként találunk ilyesmit. Nálunk a paleolitikum korából nagyon kevés lelet van, sziklarajz pedig annyi sem. Egészen pontosan egyetlenegy sincsen. De vajon miért nincs? Erre a kérdésre válaszolt lapunknak

Kretzoi Miklós professzor.

A Kárpát-medencébe a jégkor-szak végén kevés népcsoport települt be. Ez zárt terület, amelyet havasok vesznek körül, rajtuk átjutni pedig nem volt könnyű. Akkoriban természetesen nem léteztek utak, az ősember-csoportok a folyók mentén vonultak. Csakhogy nálunk a folyórendszer is zárt, minden folyó a medence közepe felé tart.

Az alsó megleste...

Akik mégis idetévedtek, nem jártak valami jól, mert könnyű élet itt nem várta őket. A sík vidék lápos és mocsaras, átjárhatatlan terület volt. Barlang természetesen nem sok akadt. Maradt a hegykoszorú belső pereme: ahol még nem túl mocsaras és nem túl erdős a vidék figyelhető meg némi mozgás. A helyi adottságok egyáltalán nem voltak kedvezőek erre, márpedig mindig ezek döntik el, mi hol fejlődik ki.

A paleolitikum népessége tulajdonképpen három népből állt. Az első félmillió évvel ezelőtt jelent meg. Ő az *alsó paleolitikum* embere. Igen egyszerű életet élt. Lehet, hogy használt valamit fegyverként, de az biztos, hogy nem kőből készült, igazában nem is tekinthető vadásznak, hi-

szen a zsákmányszerzése abból állt, hogy az itatóhelyek környékén megleste a csordába verődött állatokat, s nagy lármával és a tűzzel hadonászva kavarodást keltett. Aztán a fejtelenségben valamit csak sikerült el ejtenie. Az ő „fegyvere” és nagy kincse a tűz volt. Ezt éppen hazánkban, Vértesszőlősen sikerült bizonyítani. Ebből a korból ugyanis nagyon kevés – mindössze négy vagy öt – lelet maradt fenn egész Európában, ezek egyike Vértesszőlősen van. Itt a lelőhelyet egykoron meszes víz árasztotta el, s a mésztufa bevonta, és így megőrizte a maradványokat az utókornak. A tűz nyomait pedig – egyedül itt, Vértesszőlősen – pontosan ki lehetett mutatni.

Az alsó paleolitikum emberét – mai tudásunk szerint – időben egy nagy űr követte, majd jóval később, 200 000-120 000 évvel ezelőtt megjelent a fegyveres ember, aki már a középső paleolitikumot képviselte.

A középső követte...

Nyugat-Európában a középső paleolitikum népcsoportjai érintkeztek egymással, egy-egy területen cserélődtek. Nálunk az a néhány lelőhely

(Tata, Érd, Subalyuk) azt mutatja, hogy itt a családok zárt, önálló, elszigetelt életet éltek 5-10 ezer éven át megülve egy helyen. Eszközkészítésük technikája is afféle belső fejlődésen ment át. Tárgyaik viszont nagyon szépek voltak, de alig maradt fenn belőlük valami. Talán mert nekik sem lehetett túl sok, annyi bizo-

Kretzoi Miklós professzor szerint az alsó és a középső paleolitikum embere semmi olyasmit nem csinált, amit az állatvilágban ne találánk meg kezdetleges fokon – kivéve persze a tüzet.

Az utolsó népesség (kezdeté körülbelül 28 000-30 000 éve volt), a felső paleolitikum embere az, aki tény-

legesen elindította az igazi emberre válást. Művészek és feltalálók voltak közöttük, s az arcuk hatalmas változáson ment keresztül.

A felső megfestette

Az „új” ember anatómiai is eltért elődeitől. Kifejlődött az állcsúcsa, s így végre tudott az ajkak összezárásával létrehozható más-szhangzókat kiejteni. Így feltehető, hogy már szótagokban beszélt és nem egyszerűen indulathangokat hallatott. Környezetével árnyaltabban érintkezett, tapasztalatait kicserélte, illetve továbbadta. Nem ült egy helyben. Nagy távolságokra is követte a csordákat. És ő kezdett a barlangok falára firkálni: eleinte – az

aurignac-i kultúra embere – csak testrészeket, szexuális, termékenységi szimbólumokat, a magdalénien kultúra embere azután már valódi művészi festményeket. Képein eseményeket ábrázol: a barlang falán megjelenik egy embercsoport, kissé távolabb egy állatcsoport, a kettő között pedig léptek nyomai. Jelzik, hogy az egyik csoport odament a másikhoz. Ebben a „festett írás”-ban feltűnő az egyiptomi írással való hasonlatosság, amelyben az állat megjelenítése egyúttal írásjel is volt.

Valóban egyfajta írás a barlangfestészet, de kétségtelenül kultikus szerepe is volt. Az emberek arca sohasem kidolgozott, mindig el van ken-

ve, a test ugyanakkor szépen felismerhető, az állatokkal azonban pontosan fordítva jártak el: a fejet gondosan kidolgozták, s a testet elnagyolták.

A felső paleolitikum embere igazi felfedező volt. Kitalálta magának az első gépet, az íjat. Így már – valamilyen leshelyről – nagyobb távolságból, és sokkal pontosabban tudott célozni vadászat közben.

Nálunk ebből a korszakból patintott vakarók, kések, fűrók és nyílhegyek kerültek elő Istállóskőről, a Jankovics-barlangból. Sziklarajz azonban egy sem.

Kretzoi professzor nem tartja valószínűnek, hogy valaha is előkerüljenek hazánkban ilyen művészeti tevékenység nyomai, merthogy feltehetően nem is igen rajzolgattak erre felé, ezen a gyéren benépesült vidéken. Nyugaton bőségesen volt ennivaló – ez a leletekből tisztán látszik –, és sűrű volt a lakosság. Ott a nagyobb számú népcsoport el tudott tartani egy művészt. Mert a barlangfestmények készítői valódi művészek voltak. Ez volt a foglalatosságuk. A csontba karcolt, felcsapott farokkal pisilő mamut rajza csak úgy jöhetett létre, hogy készítője jól ismerte az állatok szokásait, viselkedését, hogy örömet lelte azok megfigyelésében, s amit látott, tapasztalt, azt élvezettel osztotta meg társaival. Ő ideje nagy részét nem vadászattal, hanem rajzolással, festéssel töltötte, csak így tehetett szert olyan színvonalú rajzkésziségre, technikára, művészi elvonatkoztató képességre, amellyel 15 000-20 000 év távolából közvetlenül beszél hozzánk is. Megszületett a művészetben az, amit „örök emberi”-nek szoktunk nevezni, mert jobbat nem mondhatunk rá.

A Kárpát-medencében viszont az állatot figyelő ember nem annak szép mozgásában gyönyörködött; sokkalta valószínűbb, hogy azt leste, melyik a gyenge pontja, hogyan tudná legkönnyebben leölni. Túl gyéren lakott volt ez a terület ahhoz, hogy bárki is nézgelődhetett, elmélkedhetett volna. Itt a kevés emberből álló csoport minden tagjának dolgoznia kellett a betevő falatért. A művészethez, a tudományhoz pedig idő és nyugalom kell, no meg egy olyan népesség, ami ilyesmire is tud áldozni.

JUHARI ZSUZSANNA

MAGDALÉNIENI SZARVAS ÉS HAL NŐI NEMI SZERVEK JELÖLÉSÉVEL

nyosan nem, mint a nyugatabbra élt társaiknak.

A középső paleolitikum emberének már biztosan volt fegyvere – a dárda. Egy részük a barlangok környékén leste, mikor bújik elő tavasszal a medve, s ott helyben ütötte le (ezekben az esetekben az állat minden csontja megvan a lelőhelyen). Az igazi vadászok – s már ilyenek is akadtak közöttük – egy napi járóföldre követték a nagyvadat: az őstulkot, a vadlovat, a mamutot stb., s így ejtették el. (Ilyenkor a kutatók csak a húsos részek csontmaradványait találják meg, mert a hatalmas állatból csak az értékes részeket cipeltek „haza”).